

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

זכרון עולם

האשה
החשובה ורודפת
צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברק
כולל דחסידי סוכטשוב
כולל "סנה משה"
ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
בית מדרש
למגידי שיעור "דף היומי"
חתם סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5773333

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ח ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 583

מסכת שבועות כ"ח-ל"ד

בס"ד, י"ד אב תש"ע

השבוע בגליון

- פניו מקום לקשישים באוטובוס
- עיקרה של הקימה - הידור
- קדושת שם ה'
- מקור המנהג לציון שם ה' על ידי שתי אותיות "יוד"

- נוכלים בבית הדין
- המוכר הערמומי והקונה התמים
- תפקידה של השבועה
- אין נשבעים בספר תורה אלא עם ס"ת

האם גם ילדים יש לדון לכף זכות?

דבר העורך

טרייטל

אפוף תחושת גאווה וסיפוק עצום, כופף טרייטל את קומתו הגבוהה, לפת בחזקה את האוצר הבלום שלפת בידיו וכנס אל הצריף הרעוע.
טרייטל זה, שהגיע לאוויר העולם חמש עשרה שנה לפני שהתרגש עליו המאורע הבא, נמנה על פלח הבריות הנפלאים לעולמנו כשהם עטופים בבוטת השלמה עם כל הצפוי להתרחש עמהם בשנותיהם עלי חלד.
נצר למשפחת אביונים "מיוחסת" היה טרייטל. אגדה, שנמסרה דור אחר דור במשפחתם, נשאה בחובה סיפור מרתק על אחד מאבות השושלת, אשר המלך העניק לו סכום כסף עצום לאחר שנאבק בגבורה בשודדים שניסו לחמוס את אוצר המלוכה. האגדה מסתיימת בכך, שיום לאחר מכן שדדו ממנו את הסכום העצום. מיני אז, ועד לתקופה שבה התרחש סיפורנו, לא החזיקו צאצאיו סכום כסף הגון בידיהם מימיהם. זו כבר אינה אגדה. **לא** פלא, איפוא, כי טרייטל זה, שבו אנו עוסקים כיום, מעולם לא איווה דבר-מה לעצמו, וקל וחומר שלא עלה הדבר על שפתיו. כך היו הדברים אמורים להתגלגל עד סוף ימיו. אלא, שפגישה מכרעת של טרייטל עם משרתו של אחד מפריצי הסביבה, ששח לו לפי תומו פרט מדהים מחיי אדונו, הלמה בו בטרייטל כמכת ברק, והוא החליט להגשים את חלומו ויהי מה. **היה** זה יום חולין רגיל. טרייטל התעורר לבורק נוסף, וכמנהגו משכבר הימים, צעד לעבר השוק המקומי, שם נוהג היה לסובב בין הדוכנים, לשזוף את עיניו במיני המגדים הריחניים של בערל האופה, ולשאוף מלא ריאותיו מן הריח המשכר שעלה מן המזקקה העירונית. או אז, לאחר שהתעורר תאבונו, היה שב לצריפו וממלא את קיבתו ב"ארוחה" שהגישה לו אמו. פת קיבר וזרדים ירקרקים-שחרחרים, אשר בעבר שימשו כעלים עסיסיים של חסה טריה. **אם** לא אעיר את תאבוני מרובצי, שח ברעג של גילוי לב לחבירו, "לא אוכל לטעום מן המאכלים שממתנים לי בצריפי".

דף כט/א קניא דרבא

נוכלים בבית הדין

מקרה מפורסם ביותר של נוכל אשר ניסה להערים בבית הדין על בעל דינו, זכה ששבועות הנוכלים יכוננו כשם המקרה - "קניא דרבא".

מעשה שהיה כך היה. אדם פנה לבית דינו של רבא ותבע את חבירו לדין על שהוא מסרב להחזיר הלוואה שנטל ממנו. הנתבע הופיע בבית הדין של רבא והצהיר, כי הוא מוכן להשבע שהחזיר את הלוואה לבעליה. בטרם שבועתו הוא ביקש מבעל דינו שיחזיק את מקל הליכתו לרגע קט. לאחר שנשבע הלה, חרה אפו של התובע על עזות מצחו של הנתבע, ובחמת זעם הוא הניף את המקל שזה עתה נמסר לידו על ידי הנשבע, והכה בו. הקול המתכתי והמצלצל של המטבעות אשר התגלגלו ארצה מן המקל החלול שנשבר גילה כי הלווה תכנן תרמית, על ידי הטמנת מעות הלוואה במקל ומסירתו לבעל דינו לפני השבועה, כך ששבועתו "החזרתי את מעותיך" תהיה אמת.

כדי למנוע הישנות מקרים מעין אלו, אשר בהם הנשבע אינו חושש להישבע משום שהוא סבור כי אין שקר בשבועתו, אך השבועה אינה משיגה את מטרתה - אילוץ הנתבע לחשוף את האמת מחמת ייראתו מן השבועה - תקנו חכמים שלפני השבועה יאמר בית הדין לנשבע, כי שבועתו היא על דעת בית דין. כלומר, כוונת שבועתו היא כנה ואמיתית, ללא תחבולות (עיי נדרים כה/א ובר"ן שם, ובתוס' בסוגייתנו בעמוד ב' ד"ה "כי היכי").

נחלקו הפוסקים מה דינה של שבועת "קניא דרבא" זו. האם הנשבע לא עבר על איסור שבועת שקר, משום שאכן לא הוציא דבר שקר מפיו, או שמא, מאחר שכוונת המילים "החזרתי את הממון" היא, שהחזירו לבעליו באמת, והוא לא עשה כן, הרי הוא נחשב כנשבע לשקר.

במשך הדורות הצטברו תחבולות מוזרות ומעניינות כאחת, שהתבצעו על ידי נוכלים אשר נקטו בתכסיסי ערמה, שאפשרו להם להשבע, לא לשקר ולצאת כשידים על העליונה. להלן, דוגמא אחת, אשר באמצעותה נבאר את מחלוקת הפוסקים לגבי שבועת "קניא דרבא".

המוכר הערמומי והקונה התמים: בעל "חוות יאיר" (ש"ת סי' ס"ט) נדרש לעניין, כאשר קונה תמים התלונן בפניו על מוכר ערמומי, אשר ביקש למכור לו דירה תמורת סכום מופרז. כדי לשכנעו נשבע לו המוכר, כי אם יבקש מאן דהוא היום לשלם לו שלש מאות רובל בעבור דירה זו, לא ימכרנה לו. הקונה התמים השתכנע, ושילם על הדירה שלוש מאות ועשר רובל...

עילוי נשמת

מרת **גיטה גרינברג** ע"ה
ב"ד שמעון שו"ב לייבל ז"ל
נלב"ע י"ג מנחם-אב תשנ"ו
תנצב"ה
הונצחה ע"י ידידנו הר"ר **שמעון גרינברג** ומשפחתו שיחיו - ת"א

עילוי נשמת

הר"ר **רפאל נאמן** ז"ל
ב"ר מנחם ומלכה ז"ל
נלב"ע ט"ז באב תשס"ג
תנצב"ה

עילוי נשמת

הר"ר **אהרן סלומון** ז"ל
ב"ר זאב ז"ל
נלב"ע י"ז באב תשמ"ח
תנצב"ה
הונצח ע"י בנו ידידנו הר"ר **זאב סלומון** ומשפחתו שיחיו - בני ברק

נר ה'

נשמת אדם

לעילוי נשמת

הר"ר **נחמיה מנדלבאום** ז"ל ב"ר חיים ז"ל נלב"ע כ"א באב תשנ"ח
וזוג' מרת **סבינה** ע"ה ב"ר סלומון ז"ל נלב"ע י"ח באב **תנצב"ה**
הונצחו ע"י בנם ידידנו הר"ר **שלמה מנדלבאום** ומשפ' שיחיו - ת"א

בעל "חוות יאיר" קבע, כי זו היא שבועת שקר. שכן, אמנם המוכר התכוון לעמוד בשבועתו, אך מאחר שבעיני הקונה שבועה זו נועדה להוכיח את ערכה הרב של הדירה, בעוד שהדבר כלל אינו נכון, הרי זו שבועת שקר.

לדעתו, תקנת חכמים נועדה למנוע מן הרמאי לרמות את עצמו בחשבו כי תחבולתו גורמת לכך ששבועתו אינה שבועת שקר, אך למען האמת, שבועת שקר היא שבועת.

על דעתו חולקים גדולי האחרונים (מהר"י בן לב ח"ב סי' פ"ח, רבי בצלאל אשכנזי שו"ת סי' ל"ב, ה"מחנה אפרים" הל' שבועות סי' י) המבארים ומוכיחים, כי אין להחשיב את שבועת המוכר כשבועת שקר, אך ורק בגלל מחשבת הקונה, אשר סבר כי מטרת השבועה היא להוכיח את ערכה הרב של הדירה. לדעתם, כוונתו ומחשבותיו של המוכר אינן משועבדות לאחרים, ומאחר שלא היה שקר בשבועתו, משום שבאמת ובתמים הוא התכוון שלא למכור היום את דירתו תמורת שלש מאות רובל, נחשבת שבועתו כשבועת אמת. לדעתם, תקנת חכמים להישבע על דעת בית דין היתה חיונית אף מצד ההלכה, ולא רק כדי שהרמאים לא ירמו את עצמם, כי אלמלא תקנה זו אין שבועה מעין זו נחשבת כשבועת שקר. רק לאחר שהנשבע מקבל על עצמו להשבע ללא תחבולת, אם יעשה כן, נחשבת שבועתו לשבועת שקר [עיי"ש] עוד שנחלקו במקרה שאדם נשבע על דעת חבריו שעשה לו טובה, אם באופן זה הערמה נחשבת לשבועת שקר.

דף כט/ב שבועה

כשבועל "נודע ביהודה" נאלץ להרגיע את קיסר ביהמיה הזועם

בספר השאלות והתשובות לבעל ה"נודע ביהודה", אנו מוצאים שאלה דחופה שהריץ "האדון קייזר קעניגליכן רעוויזאר טראנזלאטר אויך קונסיסטראלישר צענזער" בפקודת מלך ביהמיה "ווירדיגי קונסיסטאריום טיטל ירום הודו", אל רבי יחזקאל לנדא זצ"ל, רבה של פראג.

תפקידה של השבועה: השבועה נועדה למיציא האמת המזוקקת. אדם כשר הנשבע בשמו של הקב"ה - לא ישקר. כדי להעצים את יראתו של הנשבע ולהקטין את הסיכויים של שבועת שקר, תקנו חכמים, כפי שנלמד בשבוע הבא בע"ה, כי עליו להשבע כשבדידי חפץ של מצווה, בדרך כלל ספר תורה. באותה שעה אף מעמידים לפניו נאדות עשויים עור, כדי להעביר לו מסר מרתיע, כי אם ישקר יהא גורלו כשל נאדות אלו, אשר בעבר הכילו בשר ועצמות, וכשם שעתה הם ריקים מתוכן, כך גם הוא יתרוקן מכל ממונו (ויקרא רבה פרשה ו).

אין נשבעים בספר תורה אלא עם ס"ת: זאת למודעי, כי אין נשבעים בספר התורה, אלא עם ספר התורה. ספר התורה אינו חלק מן השבועה, וכהגדרת הראשונים (רמב"ן שבועות מא/א), הוא אף אינו נכלל בדיני השבועה, כי אם בטכסיסי השבועה.

קיסר ביהמיה נזקק לסוגיה זו, אחר שגונב לאזניו כי יהודים שנאלצו להשבע בערכאות הנכרים, כספר תורה בידם - כדרישת השופטים, נהגו להביא עמם ספרי תורה פסולים כדי להקטין במעט את בזיון התורה הנאלצת להשתתף בערכאות. הקיסר קצף על כך, משום שיועציו המשפטיים סיברו את אזניו, כי שבועת יהודי על ספר תורה פסול אינה שבועה כלל. ויחרה אפו של הקיסר על נתיניו השמים את חוקיו ללעג וקלס.

הגאון בעל "נודע ביהודה" (שו"ת מהדו"ק י"ד סי' ע"א) הבהיר לקיסר ירום הודו, כי מן התורה, גם שבועה ללא ספר תורה שבועה מעולה היא, ואף טרח להביא ארבעה עשר סימוכין התנ"ך כדי להפיס את דעתו הזועמת.

בין ראיותיו כתב "נודע ביהודה", כי בכל מסכת שבועות לא הזכירו חכמי התלמוד את הצורך בהחזקת ספר תורה בשעת השבועה כדי להקנות לה תוקף, כי אם בשעה שהוא נשבע בפני בית דין, כדי להגביר את יראתו. אולם בשאר השבועות שאדם נשבע שלא בפני בית דין אין כל צורך בספר תורה, ועם זאת, כל חומר שבועה עליו.

דף ל/א בצדק תשפוט עמיתך הוי דן את חבריך לכף זכות

האם גם ילדים יש לדון לכף זכות?

בסוגייתנו למדנו כי דברי התורה (ויקרא יט/טו) "בצדק תשפט עמיתך" כוללים הן ציווי לדיין שישווה בין בעלי הדין, והן ציווי לכל אדם לדון את חבריו לכף זכות. בעלי עין חדה ודאי שמו לב, כי בעוד שבסוגייתנו נאמר "הוי דן את חבריך לכף זכות", הנוסח השגור בפי כל, אשר מקורו בפרקי אבות (פ"א משנה ו) הוא: "הוי דן את כל האדם לכף זכות". פשר שינוי הלשון נובע מכך, שבסוגייתנו נאמרה הלכה, ואילו בפרקי אבות לימדנו חז"ל דרכי מוסר. כלומר, אם רואה אתה אדם עושה דבר מה שאתה יכול להכריעו לצד עבירה ולצד זכות, הכריעו לכף זכות, ואל תחשדהו בעבירה. אולם, את חבריך, שידוע אתה בו שאינן מן הרשעים, מחוייב אתה להתאמץ בכל מאוודך לדונו לזכות ("חפץ חיים", פתיחה עשין ג, בבמ"ח).

הזכות ללמד זכות והחובה ללמד חובה: אדם הרואה את חבריו עובר איסור, והוא דנו לכף חובה, הרי הוא מבטל מצוה זו מן התורה, והוא מחוייב לעקור את התדמית השלילית שנוצרה בו על חבריו, ולשוב ולדונו לכף זכות. אף על פי שהאיסור כבר נעשה בעת שדנו לחובה, מכל מקום, האיסור יתוקן כאשר מחשבתו על חבריו תשתנה לטובה ("דרכי צדק", פ"ו סעיף ו, עפ"י ח"ח סוף כלל ו לענין קבלת לשון הרע).

האם גם ילדים יש לדון לכף זכות? בספר "שבילי חיים" כותב הר"ג ר' משה קאופמן שליט"א,

לאחר שסיים את שוטטות הבוקר, עמד טרייטל לשוב לצריפו, כשלתע הוא נתקל בנער בוכה בדמעות שליש תאמרו על טרייטל מה שתאמרו, אך בין צלעותיו השדופות לגוו הרזה מקובע היה לב רחום וחנון.

ללא אומר ודברים הובילו טרייטל לעבר גדר המאפייה, הושיבו עליה בעדינות, והנער הרוטט מבכי שח לו, כי הוא נמלט מבית אדוניו בשל תקלה חמורה שהתרחשה בשעות הבוקר. "ניערתי", הוא סיפר, "את כריתו של הפריץ, כמנהגי בכל יום. וללא שימת לב מספקת ננעצה הכרית בידיית כסף משוננת של הפריץ המיועדת לפתיחת מכתבים, והחדר התמלא בעשרות אלפי נוצות, שנמלטו בחדווה מן הציפית הקרועה. מיד, נשאתי את רגלי וברחת".

טרייטל ניסה לנחם את הנער האומלל ככל יכולתו, אך בלבו ניקרה השאלה, מה עושות נוצות אלו, שעליהן שח הנער, בחדרו של הפריץ. לאחר מספר דקות, משורגע הנער קמעא, גמלה בליבו של טרייטל ההחלטה, כי הנער אינו אלא שקרן, והוא התרים כנגדו: "אחא! מעשה זה שאתה שח אודותי, לא היה ולא נברא. מה לנוצות בחדרו של הפריץ? האז אמור לי אחא!"

מצמי משרתו של הפריץ בעיניו וכמי שמגלה סוד חשוב וגדול מהנעשה בארמונו של הפריץ, תיאר בפניו את הכרית הגדולה, מלאת הנוצות, אשר עליה מניח הפריץ את ראשו בכל לילה. כך גם, הוא הוסיף בהתרגשות ניכרת, נוהגים כל עשירי העולם בהניחם את ראשם לתנומת הלילה.

נוצות מתחת לראש.

ימים אחדים חלפו עד שמוחו של טרייטל עיכל את העובדה המרעישה - אנשים עשירים ישנים כשנוצות מתחת לקדקדם.

כסף וזהב יש להם כחול אשר על שפת הים לרוב, קדח מוחו של טרייטל. לו רק חפצו בכך, היו מניחים את ראשו על גיגית זהב. משאינם עושים כן, אלא בחרים להניח את קרקפתם על נוצות, ברור כי יש דברים בגו. רעיון זה הפית את דמיונו של טרייטל כדמורת ל"ג בעומר. לאחר חישוב מסובך הוא הגיע למסקנה, כי ימיו של האדם נחצים לשניים. חצי מחייו האדם ער, ובמחצית השנייה הוא ישן. העשיר, המשיך טרייטל לטוות את מחשבותיו במרץ, חי במשך היום כגביר ונהנה מממונו, ובצאת הכוכבים על פני היקום, הוא מתענג על נוצותיו. אני, טרייטל, אביון בן אביון, עשיר בממון לעולם לא אהיה, אך לפחות מחצית מחיי אחיה כעשיר. בלילה אניח נוצות תחת קודקודי, ואשן כאדם עשיר!

כל שנותר לו לטרייטל, הוא, איפוא, להשיג נוצות. אין פשוט מזה. כך בכל אופן חשב טרייטלנו.

וממחשבה למעשה, החל טרייטל לתור במרץ אחר נוצות. מספר ימים דרך מיודענו תאב הנוצות אחר תרנגולות כרסתניות במשעולי העיירה, ובעודו פוסע אל ביתו דרך השוק, פגש בנער הפריץ, הציג לפניו בגאווה שקיק מלא בנוצות, והחווה לעבר קדקדו, כאומר, אני עומד לפנקו.

לתדהמתו, החווה הנער בידו בתנועת ביטול, שכולה שחוק. טרייטל טרייטל, נזף בו בחומרה. כלום על נוצות של תרנגולות ישנים העשירים? יצאת מדעתך? הם, העשירים, אמר, תוך שהוא מרחיב את נחיריו בהתנשאות, ישנים על נוצות של אוזים. אוזים! שומע אתה טרייטל? אוזים, לא תרנגולות. סיים הנער והותיר את טרייטל המום במרכז השוק.

אט, אט, ורוקן טרייטל בפנינת השוק את שקיקו מנוצות התרנגולות שאסף בידי עמל. לא בנקל עלה לו הדבר. הנה, הביט טרייטל בענגמיות, נוצה שחורה זו עלה בידו ללקט מזנבו עטור הנוצות של תרנגולו של הפריץ! על נוצה זו הוא השליך את יתו. אותה תכנן למקם במרכז הנוצות. רעותה, נוצה יוקרקה, נפלה לידיו כפרי בשל מעטרת הנוצות היפהפה של תרנגולת שנקלעה לידו קרב עם חתול חד שנייים. ברם, אין עת חלומות עתה. עליו לאסוף בזריזות נוצות אוזים ולהגשים את חלומו.

ככל שהיתה קשה מלאכת איסוף נוצות התרנגולות, דמתה היא למשימה קלה אל מול ניסיונותיו הכושלים ללקט נוצות אוזים. הללו, שמורים בלוליהם, מיועדים לעלות על שולחן מלכים לכשיתפטמו כדבעי. כל נוצת אוז שוות ערך היא לביצת תרנגולת. לאחר עבודה מאומצת עלה בידו של טרייטל לקבץ לשקיקו הבלה שתי נוצות אוז גדולות ומרשימות.

אורו לילה לא היה מאושר מטריטל. משעות אחר הצהריים עמל לסדר את נוצותיו על רצפת הצריף. מרוב התרגשות לא עלה בידו לקבוע באופן סופי את צורת סידורן על הקרקע תחילה הניחן זו על גבי זו, אך לאחר מכן נמלך בדעתו. הלא מבקש הוא להתענג על שתי הנוצות כאחת. סידורן, איפוא, זו בצידה של זו. לאחר מכן שב והפכין, זו בצד ימין, ורעותה בצד שמאל. סוף דבר, ניצבו שתי הנוצות בסימן קמץ, כשאתח מהן, זו העליונה, נטתה מעט על צידה במעשה חושב.

כוכבי הלילה הביטו בו בטרטיטל במבט זחוח. עדיין לא היה סיפק בידו להחליט באיזה אופן יניח את קדקדו על הנוצות. היישן על צידו? ואם כן, היניח את אפרסתו על הנוצה העליונה ואת לחיו על התחתונה, או שמא... זאת, עוד בטרם הגיע לכלל מסקנה, אם מן הראוי לעגל בלילה הראשון את צידה הימני של קרקפתו, או שמא דוקא את השמאלית, ואולי להיפך...

ככלות הכל, נשמת לילה מאוחרת התעטף טריטל במספר שקי בד שנתפרו בחמלה על ידי אמו ו... **מוחו** שהתייעג בימים האחרונים כפי שלא עשה מימיו, היה זקוק למנוחה מיידית, אך בדיוק בלילה הזה, המאושר בחייו, חש טריטל בדקירה כמעט בלתי מורגשת בתוך אזנו הימנית. הוא התעלם מכך. מה ערכה של דקירה זו, אל מול שינה ענוגה על שתי נוצות אוויר.

תחושת הדקירה החריפה והלכה. **הזדקף** טריטל חרש, ובעוד עיניו מפלבלות באפילה, גישש באצבעותיו על רצפת הצריף בזהירות מרבית, לבל יזועו הנוצות ממקומן. עליו לאתר את האבנון הקטנטן המטריד בחייו, חש טריטל בדקירה כמעט של טריטל פעימה. האבן הדוקרת אחריה בלש, לא היתה אלא קצה הנוצה התחתונה!

טיפש שכמוני, נזף טריטל בעצמו, וסובב במיומנות את הנוצה כך שחודה הופנה ממנו והלאה. **אך** דווקא המנוחה היתה ממנו והלאה. הנוצה העליונה חרטת חריץ דקיק באפן, ואילו התחתונה ננצעה ברגונו ללא רחם.

הוא סירב להאמין בכך. הנוצות הללו, האמורות לענג את שנתו, דוקרות אותו ללא הרף. לא הועילו לו כל התכונות ההנדסיות עליהם עמל כל הלילה. ימינה, שמאלה, למעלה, למטה. מאומה. הנוצות הללו, שבפינת לבו כבר החל לשנוא אותן, דקרו אותו ללא הפוגה.

מותש, מאוכזב, מושפל ומתוסכל נתקל טריטל השרוט בנער הפריץ ושפך עליו את חמת זעמו. "או שאתה שקרן, או שכל העשירים משוגעים. אני לא הסתדרתי עם שתי נוצות. איך הם יכולים להתסדר עם עשרות אלפי נוצות???"

צחוקו של הנער התגלגל על פני כל העיירה. **מזוי** ורבותי, גישא ברמה קולו של הדרשן, אשר ממנו שמענו מעשה זה, תוך שהוא משלב את כפות ידיו בעברו לחלק השני של נאומו - מוסר ההשכל של המשל הנפלא... לפתע התרומם יהודי מתוך הקהל וביקש: "כבוד הרב, מעשה זה שסחת בטריטל כה נגע לליבי, אני מעוניין להשלים בעצמי את מוסר ההשכל". בעידודו הנלהב של הקהל צעד האיש נרגשות לעבר דוכן הנואמים וכה אמר:

לפני מספר חודשים הזדמנתי על ידי מגיד שיעור בדף היומי, להשתתף בשיעור דף היומי. מה אמר ומה אדבר. בתום השיעור הראשון הרגשתי כטריטל שלנו.

בדיוק למדו באותו יום דף גמרא שהכיל נושאים מורכבים. את השורה הראשונה לא כל כך הבנתי. טרם התברר לי היכן מסתיימת קושיית הגמרא והיכן מתחיל התיורן. בתוך תוכי הרגשתי כי כלל לא מחוויר לי על מה נסובה הקושיה.

בסופו של יום שבת לביתי מותש ומאוכזב. זה לא בשבילי החלטתי. בשעות הערב צלצל מכשיר הטלפון בביתי ועל הקו היה מגיד השיעור, שחש את תחושותי. בזכותו המשכתי להגיד לשיעור הדף היומי. **אחי** ורעי, לו רק נשכיל להבין, כי כל הכסף והזהב שבעולם אין די בו כדי לרכוש את העונג האדיר אשר הולמד חש לאחר תקופה רציפה של לימוד בתורה הקדושה, אזי, נשרוד את קשיי ההתחלה. **יתכן**, כי בתקופה הראשונה הולמד חש כטריטל. שתי נוצות זה דוקר. אך בכל יום נוסף הולמד מצרף לאמתתו נוצה נוספת. שיעור נוסף, הוא מבין יותר, הוא מקבל רקע, הבנה ומושגים. כעבור תקופה לא ארוכה תעמוד לרשותו כרית מלאה בנוצות, מסכת שלמה על פרקיה, דפיה ושורותיה. **אין** לחשב את ההנאה ואת התענוג של הולמד

בהתייחסו לאיסור לשון הרע על ילדים, כי מעניין להיווכח, שבספרו "חפץ חיים" (כלל ח' דין ג'), רבינו ישראל מאיר הכהן מראדן זצ"ל טורח למצוא מקרה שבו אסור לדבר לשון הרע על קטן, ולבסוף הוא מאתר אפשרות מסובכת של ילד יתום מאב ואם המתגורר אצל אחרים שאין לספר לשון הרע עליו, שמא יגרשוהו מארחיו. הא למדת, שבני אדם אינם מאבחנים ילד כ"רע". מעשי ילדות באים והולכים, תכונות משתנות ומתהפכות, ומשום כך לא ראה ה"חפץ חיים" זצ"ל מקום לאיסור לשון הרע על ילדים כי אם במקרה זה [עיי"ש ב"שבילי חיים", שאין לומר על קטן דברים שהם גנאי ברור לו].

מעתה, המצווה לדון את הזולת לכף זכות אינה מתייחסת לילדים, משום שכאמור, ילדים אינם נמדדים לחיוב או לשלילה. מקבלים אותם כמצאיאות תוססת, שאינה מצביעה על מהות.

דף ל/ב דיינים בישיבה ובעלי דינים בעמידה

עמידה מהי?

מעניין להתבונן בפניו של הקורא ולצפות בתגובתו על הדברים הבאים: שני אנשים נסמכים על קיר בניין. האחד נחשב כמי שיושב, ורעהו נחשב כמי שעומד - היתכן? מתברר שכן.

בסוגייתנו מבואר כי על העדים לעמוד בעת מסירת עדותם בבית הדין, ובשעה שהדיינים מודיעים את פסק הדין, על הדיינים לשבת בעוד שבעלי הדין צריכים לעמוד לפניהם. גמרתנו דורשת הלכות אלו מפסוקי התורה, אך לדעת פוסקים רבים אין הם אלא "אסמכתא", ובזמן הזה, שאין דיינים "סמוכים", לדעת הכל אין הלכות אלו מן התורה (עיי' "תומים" סי' י"ז ס"ק א').

כאשר נעייין בספרי הפוסקים נמצא, לכאורה, סתירה בלתי מובנת בפסקיהם. שהנה, כתב הרמ"א (ח"מ סי' י"ז סעי' א'), כי אמנם העדים צריכים לעמוד, אך מותר להם לעמוד תוך שהם נסמכים על חפץ מסויים. זאת, לכאורה, משום שאף הנסמך על דבר מה נחשב כעומד. ואילו "שולחן ערוך" (שם, סי' כ"ח סעי' כ"ו) פסק, כי אמנם על הדיינים לשבת, אך הם רשאים לעמוד תוך שהם נסמכים על חפץ מסויים, ואין הם צריכים לשבת בפועל. על אתר מתקשים הפוסקים, האם סמיכה נחשבת כעמידה או כשישיבה? רבים מן האחרונים עוסקים בסתירה זו, ולהלן שני ביאורים, החולקים זה על זה באופן קיצוני.

לדעת הגר"א (סי' י"ז ס"ק ו'), סמיכה אינה נחשבת לא כעמידה ולא כשישיבה! לפיכך, כאשר לפי ההלכה נדרש האדם לשבת או לעמוד, אין הנסמך נחשב כמי שביצע אחת מפעולות אלו. אולם, דין שלבסוף לא ישב, או עדים שבסופו של דבר לא עמדו בעת מתן עדותם, אין דבריהם בטלים, משום שעמידתם של העדים בבית הדין אינה תנאי בל יעבור לקבלת עדותם, וישיבת הדיינים אינה נדרשת אלא לכתחילה, אך בדיעבד, אף אם הם לא ישבו בדין, אין הדבר מבטל את פסק דינם. לפיכך, לא הקפידו חז"ל עם הדיין או עם העד הרוצה לסמוך עצמו על דבר מה, והם רשאים לעשות כן.

אולם, לדעת הב"ח (שם), כאשר התורה מחייבת את האדם לעמוד, כגון, בעת עבודת הקרבנות וכדומה, יש לעמוד ללא סמיכה. שונה הדבר בתקנות עמידה או ישיבה של חז"ל, שלגביהן סמיכה נחשבת הן כעמידה והן כשישיבה! לפיכך, הדיין אשר צריך לשבת בדין רשאי לעמוד תוך שהוא נסמך על חפץ מסויים, וכן העד אשר צריך לעמוד בעת מתן עדותו, רשאי לסמוך עצמו על חפץ מסויים. נמצאנו למדים, כי הן הדיין אשר עליו לשבת רשאי להסמך, והן העד אשר עליו לעמוד רשאי להסמך. אלא שנחלקו הפוסקים במקרה שגם הדיין וגם העד יבקשו לסמוך עצמם באותה עת זה מול זה. לדעת הב"ח, הם רשאים לעשות כן, והעד ייחשב כעומד, והדיין ייחשב כיושב.

אולם הסמ"ע כתב (עיי' "תומים" שם ס"ק ב' שביארו), כי אין הוא דוחה את הרעיון שניתן להתייחס לסמיכה הן כמצב של ישיבה והן כמצב של עמידה. אך מאחר שדיני העמידה של העדים ודיני הישיבה של הדיינים נדרשו מפסוק אחד, יש לראותם כמקשה אחת, משום שמטרה אחת להם - להבדיל בין הדיינים לשאר באי בית הדין, ולהקנות לדיינים מעמד רשמי אשר יקרין את סמכותו על העדים ועל בעלי הדין, כדי שהללו ינהגו באופן הראוי למקום זה. לפיכך, אין לדיין ולעד לסמוך זה מול זה, שכן, באופן זה אין כל הבדל ביניהם, ומעמד הדיינים אינו בולט [עיי"ש שבוה דחה את ראיית הב"ח].

דף ל/ב לא איקום מקמה אשת חבר הרי היא כחבר

פינוי מקום לקשישים באוטובוס

לפני כארבעים שנה כאב לבו של יהודי ניו יורקי ירא אלוקים וחביב על הבריות, לאחר שפעמים רבות הוא חזה בזקנים וזקנות הנאלצים לעמוד בעת נסיעותיהם בתחבורה הציבורית. ישב מיועדנו וחבר מנשר אל אחינו בני ישראל, ובו כתב, כי התורה מחייבת לפנות את המושב באוטובוס עבור הקשיש, שנאמר (ויקרא יט/לב) "מפני שיבה תקום והזרת פני זקן". מספר ימים לאחר מכן נתקל תלמיד חכם במנשר זה, והחל חוכך בדעתו אם אכן כך הם פני הדברים (ראה "משנה הלכות" ח"ו סי' ק"ס סי' קס"א). נידון זה מורכב ממספר נידונים הלכתיים, ביניהם, אם חובה לקום ולעמוד מפני הזקן עד אשר הלה הפליג לדרכו, או התיישב על מקומו. שאלה זו מעשית גם בבתי מדרשות, כאשר תלמיד חכם נכנס לבית המדרש, ובעודו עומד הוא נעצר לדבר עם אחד הלומד. מה דינם של כל הנמצאים בד' אמותיו? העליהם לעמוד כל זמן עמידתו, או שמא, לאחר שקמו לכבודו הם רשאים לשבת? סוגייתנו מספרת, שרב נחמן קם לכבוד אשת רב הונא בבואה לדין תורה בפניו, שהרי "אשת חבר" היא, והגמרא מקשה על כך, הרי על הדיין לשבת בשעת פסק הדין.

בעל "תורת חיים" (ועיי בר"ן בסוגיין) הוכיח מגמתנו, כי חובת העמידה מפני החכם מחייבת את העומד להמתין בעמידה עד אשר החכם יישב על מקומו. שאם לא כן, מדוע תהתה הגמרא כיצד עמד רב נחמן בשעת פסק הדין? הרי ייתכן שלאחר שעמד בעת שנכנסה לחדר בית הדין, הוא שב והתיישב במקומו! גם מדברי פוסקים רבים נוספים ("שבלי הלקט השלם" סי' מ"ג, "אורים ותומים" סי' י"ז, אורים ס"ק י, ועיי שו"ת "הר צבי" או"ח ח"א סי' ק"ז ושו"ת "חיהו דעת" ח"ג סי' ע"א), מוכח, כי חובת העמידה אינה מסתיימת ברגע העמידה לכבוד החכם. לכאורה, גם העומד מפני הזקן אינו רשאי לשבת כל עוד הלה עומד בסמיכות מקום אליו.

אלא שקיימת סברה נפלאה לחלק בין המקרה המובא בסוגייתנו למקרים אחרים. בגמרתנו אנו עוסקים באשת רב הונא, אשר עמדה לפני רב נחמן בבית הדין עקב היותה בעלת דין. לפיכך שאלה הגמרא מדוע ישב רב נחמן כאשר "אשת חבר" עומדת בגללו. אולם כאשר תלמיד חכם או זקן נעמדים ליד אדם באקראי, אין כל זילות בכך שאותו אדם מתיישב לאחר שכבר קם לכבודם (עיי "כוס ישועות" בסוגייתנו, שו"ת "מנחת שלמה" ח"א סי' ל"ג).

עיקרה של הקימה - הידור: אלא שאף אם אכן נכריע שהקם לכבוד תלמיד חכם או זקן רשאי לחזור ולהתיישב גם אם הללו עדיין עומדים בסמוך לו, שונה הדבר כאשר קשיש עומד מחמת חוסר מקום, כפי שכתב הגר"ש וואזנר שליט"א (שו"ת "שבט הלוי" ח"ב סי' קי"ד), שעמידת הקשיש בהעדר מקום פנוי מהווה זלזול בקשיש, שהרי כל עיקרה של מצוות הקימה לפני הקשיש אינה פעולה גופנית בלבד של הרמת הגוף מעל הכסא למראהו, כי אם חובת המצווה "והדרת", היינו, שיש לכבדו בקימה זו (עיי קידושין לג/א), ומה כבוד יש בקימה ריקנית, אשר מותרת את הזקן על עמדו.

דף לה/ב ת"ר כתב אלף למד
קדושת שם ה'

סוגייתנו דנה מי הם השמות הקדושים שאינם נמחקים, ומתי אין איסור למחקם. אחד אופנים הרווחים בסידורי התפילה לציון שם ה', הוא כתיבת שתי אותיות "יוד" חלף שם הויה. עיון בספרי הפוסקים מלמדנו מדוע משתמשים באותיות אלו דווקא, כתחליף לשם ה', ועוד יותר מרתק לגלות, כי קיימות שלש צורות שונות לשימוש באות "יוד" כביטוי לשמו של הקב"ה.

שתי "יוד" והאות "ואו" מעליהן: בעל "תרומת הדשן" (שו"ת ח"ב פסקים וכתבים סי' קע"א) כותב, כי נהגו לכתוב שתי אותיות "יוד" בתוספת האות "ואו" מעליהן, בשכיבה, משום שצירוף אותיות אלו עולה בגימטריה כ"ו, כשם י"ה-ר-ה'. כן היו שכתבו שלש אותיות "יוד" סמוכות, הן משום ששם ה' עם הכולל [כולל מניין ארבע האותיות המרכיבות את המילה] עולה בגימטריה שלושים כמניין שלש אותיות "יוד", והן משום שאחד משמותיו, הבלתי נפוצים, של הקב"ה כולל שלש אותיות "יוד". אולם, היו גם כאלה שהחסירו את ה"יוד" השלישית, וגם לא כתבו "ואו" מעל שתי האותיות "יוד", מאחר שהכל כבר הבינו מה מסמלות האותיות.

מחלוקת משולשת: הגאון רבי יהודה אסאד (שו"ת "יהודה יעלה" ח"א יו"ד סי' ד"ש) טרח להגדיר את שלש הצורות הללו ואת ההבדלים ביניהן, מתוך כוונה לפשט מחלוקת פוסקים משולשת בנושא זה, כלהלן. פוסקים רבים דנים אם יש לנהוג קדושה באותיות "יוד" אלו, הבאות כתחליף לציון שם ה'. לדעת רבי יהודה החסיד (סי' תתקל"ה), אין כל איסור למחקן, ולדעת בעל "תרומת הדשן", וכן פוסק הרמ"א (יו"ד סי' רע"ו סעי' י) אין למחקן, כי אם לצורך גדול (עיי ש"ך וגר"א שם). ואילו רדב"ז (סי' ר"ו, הובא שם בהגהות "ברית עולם" לס' חסידים) חולק עליהם וסובר, כי אין למחקן לעולם.

ברם, רבי יהודה אסאד כותב, כי רבי יהודה החסיד מתיר למחקן אותיות "יוד" אלו, רק כאשר נכתבו שתי אותיות "יוד" בלבד, אשר לכל הדעות אין בהן קדושה. ואילו רדב"ז, שאוסר לחלוטין למחקן אותיות "יוד" אלו, מתייחס לשלש אותיות "יוד" שנכתבו ברציפות, שאסור למחקן, משום שהן כלולות באחד משמותיו של הקב"ה [וכמו כן, עקב הגימטריה כדלעיל]. אמנם, מדברי הפוסקים משמע, כי אין לחלק בין הצורות השונות לכתובת אותיות "יוד", ויש לנהוג קדושה בכלן (עיי מהרש"ם ח"א במפתחות סי' פ"ז שכתב ע"ד המהר"י אסאד וצ"ע, וכן בשו"ת "אגרות משה" יו"ד ח"ב סי' קל"ט משמע שאין חילוק בין צורות הכתיבה. עיי"ש במהר"י אסאד שכתב, כי בעל "תרומת הדשן" מתיר למחקן רק לצורך גדול, והוא עוסק במקרה שהאות "יוד" השלישית כתובה למעלה, והספק הוא משום הגימטריה בלבד, שאינה שם עצם. אלא שצ"ע בדבריו, אחר שב"תרומת הדשן" פירש שמשום הגימטריה אין לחשוש כלל, אלא משום שהאות י' היא התחלת שם ה', וצ"ע).

מקור המנהג לציון שם ה' על ידי שתי אותיות "יוד": לסיום, מעניין לציון את דברי בעל "שולחן גבוה" (הובא ב"שדי חמד" מערכת מ' כלל י"ב אות ט', כרך ד' עמ' 213), המבאר את מנהג הכותבים שתי אותיות "יוד", מאחר שהראשונה שבהן מסמלת את האות "יוד" הראשונה משם הויה, וה"יוד" השנייה באה לסמל את האות האחרונה משם א-ד-נ-י.

מסכת שלמה בת חמישים דף בהכפלת ההנהגה הנגרמת מדף בודד פי חמישים. "המון יחידים יוצרים את השלם". אמר אדם חכם, "אך השלם עצמו, אינו יחידים רבים, כי אם מציאות חדשה ושמה "שלם". נכון, יש מקומות אשר עליו לחזור ולשננם כדי להבינם, אך המרקם הנפלא שנופרס בפניו ונרכש על ידו בעמל, מי ישווה לו ומי ידמה לו.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק, פקס: 03-570-67-93
mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

קטע יומי מתוך הגליון השבועי
"מאורות הדף היומי - לילדים"

מסכת שבועות • דף כ"ט • יום שני ט"ו באב

הנחש האדיר והנורא

הגמרא מספרת שפעם היה נחש עצום וממדים! תחלה נלמד מדוע הגמרא מספרת זאת, ואחר כך נוסף פרטים על הנחש האמיתי.

במשנה נאמר שאדם שנסבב שהוא ראה נחש בגדל קורת בית הבד, הרי זו שבועת שוא, כי אין כאלו נחשים. קורת בית הבד היא הקורה שבה סוחטים את הזיתים. זו עצומה, כבדה וגדולה. שאולת הגמרא: וכי אין נחש עבה וגדול כקורת בית הבד? הרי בתקופתו של המלך שבור היה נחש ענק שבלע בני אדם והצליחו להרג אותו רק אחרי שפתו אותו לבלע שלש עשרה ארוות מלאות בתבן ובבעלי חיים, ובתבן היו גחלים וכאשר הוא בלע אותם הוא נשרף!

הגמרא מתרצת שהמשנה עוסקת באדם שנסבב שראה נחש שהיו חריצים בגבו כפי שיש בקורת בית הבד. נחש כזה - אין, ולכן שבועתו שבועת שוא.

כל יום הילד שלך לומד, מוסיף ידיעות בתורה!

למנוי לגליון לילדים חייג:

1700-500-151

חודש היכרות חינוך

לעילוי נשמת
הר"ר **צבי נתן פינקלשטיין** ז"ל
ב"ר חיים מנחם ז"ל
נלב"ע י"ד מנחם אב תשנ"ז
תנצב"ה
הנוצח ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
הר"ר **חיים פרנקל** ז"ל
ב"ר יעקב הכהן ז"ל
נלב"ע י"ג באב תשס"ד
תנצב"ה
הנוצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
מרת **פאניה מושקובסקי** ע"ה
בת הר"ר אהרן ז"ל נלב"ע י"ט באב תשנ"ח
תנצב"ה
הנוצח ע"י נכדה ידידנו הר"ר אפרים
ברנד ומשפ"י שיחיו-בבעתים